

УДК 373.5.015.31:17.022.1

FEATURES OF THE FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS OF OLDER ADOLESCENTS**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ СТАРШОГО ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ**

Shchebelska O.A. / Щебельська О.А.

магістрантка кафедри
інструментального виконавства
та музичного мистецтва естради
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

Анотація. Формування системи ціннісних орієнтацій особистості особливого значення набувають саме в підлітковому віці, оскільки з цим періодом онтогенезу науковці пов'язують виникнення необхідного рівня розвитку ціннісних орієнтацій, що в свою чергу робить визначальний вплив на спрямованість особистості і на рівні активності соціальної позиції.

У тезах визначено, що формування у підлітків ціннісного ставлення до дійсності обумовлено актуалізацією естетичних цінностей (краса, гармонія, досконалість) і способів взаємодії з ними.

Ключові слова. ціннісно-сміслові утворення, особистість старшокласника, ціннісні уявлення, функції цінностей, життєві ідеали.

Сучасний етап розвитку української держави визначається трансформаційними процесами, пошуком шляху зміни цінностей і ціннісних орієнтацій. Духовне відродження народу України вимагає особливої уваги до світу цінностей молоді як майбутнього країни. Ціннісні орієнтації слугують своєрідним критерієм, фільтром у визначенні ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, системи установок, відстоювання принципів і переконань. Наразі постає нагальна необхідність формування нових ціннісних орієнтацій, нових ціннісних ідеалів, ціннісного світогляду людини, яка житиме і працюватиме у ХХІ столітті в Україні.

Дослідники І. Зязюн, Л. Михайлова, В. Дряпіка, О. Олексюк, О. Рудницька вивчали естетичні орієнтації школярів у руслі концепції діяльності. Серед дієвих ціннісно-орієнтуючих чинників, що впливають на формування у підлітків естетичних ціннісних орієнтацій, детермінуючим, як доводять дослідники Н. Антонюк, Н. Бондар, М. Боришевський, Т. Бутківська, І. Дубровіна, І. Кон, Б. Круглов, Е. Квятківський, Н. Левківський, Л. Масол, Н. Миропольська, М. Скок, В. Цвіркун, Р. Шульга є мистецтво. Воно відіграє особливу роль у навчально-виховній системі школи, тобто, мистецтво слід розглядати не тільки на макрорівні його функціонування, але й на мікрорівні певної субкультури, до якої належить особистість.

У підлітковому віці починає формуватися стійке коло інтересів, яке є психологічною базою ціннісних орієнтацій підлітків. Відбувається перемикавання інтересів з приватного і конкретного на абстрактне і загальне, спостерігається зростання інтересу до питання світогляду, релігії, моралі та етики. Розвивається інтерес до власних психологічних переживань і переживань інших людей.

Найчастіше, період переходу від підліткового до юнацького віку припадає на старші класи школи і тому перехід від дитинства до дорослості і, пов'язана з ним необхідність самовизначення і вибору життєвого шляху після закінчення школи ускладнюється тим, що для старшокласників залишається актуальним проблема формування самосвідомості.

Найважливішими детермінантами процесу формування особистості старшокласника, які регулюють процес включення його в соціум і зміст системи його ціннісних орієнтацій, є потреба в спілкуванні і потреба у відокремленні. Спілкування в цей період набуває ряд специфічних рис: розширення кола контактних груп, в які включається старшокласник, і в той же час, велика вибірковість в спілкуванні, яка проявляється, зокрема, в чіткій диференціації груп спілкування на товариські і дружні, з якими старшокласник ідентифікує себе і які він прагне використовувати як стандарт для самооцінки і як джерело цінності.

Цінності – це ідеї, ідеали, цілі, до яких прагне людина і суспільство. У сучасній науковій літературі розрізняють і класифікують цінності за такими критеріями: за суб'єктом – цінності суспільства, народу, нації, колективу, індивіда; за типом потреби суб'єкта – цінності моральні, релігійні, економічні, фізичні та інші; за об'єктивними характеристиками явищ, які виступають цінностями матеріальними, духовними тощо.

Цінності об'єднуються в систему, яка змінюється з віком та обставинами життя. Функції цінностей різноманітні: вони є орієнтиром у житті людини, необхідні для підтримки соціального порядку і виступають як механізм соціального контролю.

Під ціннісними орієнтаціями розуміють цілі, прагнення, бажання, життєві ідеали, систему певних норм, установки на ті чи інші цінності матеріальної або духовної культури суспільства, вияв потреби ставлення до навколишнього середовища тощо. Детермінанти прийняття рішень, складні узагальнені системи ціннісних уявлень – це основний канал перетворення культурних цінностей у стимули і мотиви практичної поведінки людини.

Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її відносин до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції та філософії життя.

З психологічної точки зору ціннісні орієнтації є компонентом структури особистості, який відображає життєвий досвід, накопичений особистістю в індивідуальному розвитку та являє собою серцевину свідомості, з огляду на яку особистістю приймаються рішення щодо важливих життєвих питань. У ціннісних орієнтаціях виявляється стійке, соціально-зумовлене, вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ та ідеалів.

Ціннісні орієнтації – це здібності (якості) особи вибрати в якості орієнтиру у відповідний момент своєї діяльності ту або іншу цінність (здатність орієнтуватися в цінностях), а також здатність особи усвідомити і сприйняти як власні соціально значимі цінності. Таке розмаїття визначень свідчить про те,

що поняття «ціннісні орієнтації» усе ще потребує конкретизації, визначення структури, видів ціннісних орієнтацій та їх місця у загальній системі ціннісно-смыслових утворень особистості.

Дослідження проблеми формування системи ціннісних орієнтацій особистості набуває особливого значення в підлітковому віці, оскільки саме з цим періодом пов'язують зростання рівня розвитку ціннісних орієнтацій, який забезпечує їх функціонування як особливої системи, яка надасть визначального впливу на спрямованість підлітків, і у подальшому на активність соціальної позиції. Визначено, що характерною рисою підліткового віку є формування життєвих планів, що виникають у результаті узагальнення особистісних цілей, ієрархізації мотивів, становлення стійкого ядра ціннісних орієнтацій. Поява життєвих планів є явищем соціального й етичного гатунку, в старшому підлітковому віці складається власний світогляд, що створює можливість формування внутрішньої, автономної системи цінностей.

У підсумку можна сказати, що реалізація мети цілеспрямованого впливу на старших підлітків щодо формування в них ціннісно-естетичного ставлення до дійсності, системи орієнтацій у світі естетичної і художньої культури в умовах сучасних соціокультурних процесів, обумовила в освітньому просторі актуалізацію естетичних цінностей (краса, гармонія, пропорційність, досконалість тощо) і способів взаємодії з ними. В основу цього процесу, на наш погляд, має бути покладено мистецтво, оскільки психіка підлітка, чий ціннісні орієнтації знаходяться в процесі становлення, найбільш сприятлива до творів мистецтва.

***Annotation.** The formation of the system of the valuable orientations of the personality acquires the special meanings in adolescence, because with this period of ontogenesis scientists associate the origin of the necessary level of the development of the valuable orientations, which will make the determinant impact on the orientation of the personality and on the levels of the activity of the social position.*

It has been determined in the thesis that the formation of the valuable attitude to reality in adolescents is due to the actualization of the aesthetic values (beauty, harmony, perfection) and the ways of the interaction with them.

***Key words.** valuable-semantic formations, personality of a high school student, valuable notion, functions of values, life ideals.*